

ΡΟΖΕ-ΠΟΛ ΝΤΡΟΥΑ



Μικρή ιστορία της λύσης



ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: L'OCIDENT EXPLIQUÉ À TOUT LE MONDE

Από τις Εκδόσεις Seuil, Παρίσι 2008

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Μικρή ιστορία της Δύσης**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Roger-Pol Droit

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ασπασία Σιγάλα

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρυσούλα Τσιρούκη

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Γιώργος Παζάλος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνα Λαδοπούλου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Α. & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Éditions du Seuil, 2008

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2009

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2009

ISBN 978-960-453-628-3

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρπού.

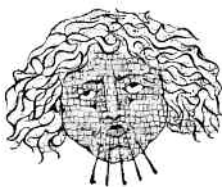
Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiu Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΡΟΖΕ-ΠΟΛ ΝΤΡΟΥΑ

Μικρή Ιστορία της Δύσης



*Μετάφραση:
Ασπασία Σιγάλα*



ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- Le Clonage humain* (σε συνεργασία με τους Henri Atlan, Marc Augé, Mireille Delmas-Marty, Nadine Fresco),
Éditions du Seuil, 2000
- Les Religions expliquées à ma fille*,
Éditions du Seuil, 2000
- Le Culte du Néant – Les philosophes et le Bouddha*,
Éditions du Seuil, 1997, 2004
- L'Oubli de l'Inde – Une amnésie philosophique*,
Éditions du Seuil, 2004
- Des idées qui viennent* (σε συνεργασία με τον Dan Sperber),
Éditions Odile Jacob, 1999
- La liberté nous aime encore* (σε συνεργασία
με τους Dominique Desanti και Jean-Toussaint Desanti),
Éditions Odile Jacob, 2002
- La Companie des contemporains – Rencontres avec
des penseurs d'aujourd'hui*, Éditions Odile Jacob, 2002
- Dernières nouvelles des choses – Une expérience philosophique*,
Éditions Odile Jacob, 2003

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

- 101 εμπειρίες φιλοσοφίας της καθημερινής ζωής*,
2002, μτφρ. Ρεβέκκα Πέσσαχ
- Η συντροφιά των φιλοσόφων*, 2006, μτφρ. Νίκος Ηλιάδης
- Φιλοσοφία για όλους*, 2006, μτφρ. Μαρία Τριανταφυλλίδου
- Είναι τρελοί αυτοί οι σοφοί!*, 2008, μτφρ. Ειρήνη Μακρίδη
(σε συνεργασία με τον Ζαν-Φιλίπ ντε Τονάκ)
- Το βιβλίο της Φιλοσοφίας*, 2009, μτφρ. Γιώργος Παρλαλόγλου

*Στη μνήμη του φίλου μου
Κριστιάν Ντελακαμπάνι*

Περιεχόμενα

Εισαγωγή: Μια λέξη της επικαιρότητας	11
1. Πού βρίσκεται η Δύση;	15
2. Η κληρονομιά της Δύσης	37
3. Οι δύο όψεις του νομίσματος	65
4. Τι σημαίνει «δυτικοποιημένος»;	87
5. Ένα ιδεώδες δίχως σύνορα.....	103



Εισαγωγή

ΜΙΑ ΛΕΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ

Παντού γίνεται λόγος για τη Δύση. Είναι ένας όρος-κλειδί της επικαιρότητάς μας. Ανοίξτε την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, ξεφυλλίστε μια εφημερίδα ή ένα περιοδικό, κοιτάξτε τις ειδήσεις στο Διαδίκτυο· αναγκαστικά θα τον συναντήσετε. Τρομοκράτες επιτίθενται στη Δύση, την προκαλούν, θέλουν να την καταστρέψουν. Ο παγκόσμιος πλούτος βρίσκεται στα χέρια της Δύσης, ή χάνεται από τα χέρια της. Ο Δυτικός τρόπος ζωής φαίνεται να έχει κα-

τακτίζει τον πλανήτη, αλλά οι αξίες της Δύσης δείχνουν να καταρρέουν...

Η λέξη βρίσκεται παντού, αλλά το νόημά της δεν είναι ξεκάθαρο. Συχνά δεν το συνειδητοποιούμε, επειδή πιστεύουμε ότι ξέρουμε για τι μιλάμε. Ωστόσο, αν θέσουμε το ερώτημα «τι είναι η Δύση», τα πράγματα μπερδεύονται.

Είναι ένας τόπος, μια περιοχή του κόσμου; Η Ευρώπη ή η Αμερική; Ή και οι δύο; Ή μήπως ακόμη το σύνολο των πλούσιων χωρών;

Είναι μια ιστορική περίοδος; Ή άλλο ένα οικονομικό σύστημα; Είναι ένα σύνολο ηθικών αξιών; Μια θρησκεία; Ένας τρόπος ζωής; Μια νοοτροπία; Πρόκειται για ευλογία ή για κατάρρα;

Η Δύση σήμερα συναντάται μόνο σε κάποια μέρη του πλανήτη, ή είναι σχεδόν παντού;

Αυτά είναι τα ερωτήματα του βιβλίου. Θα αναπτυχθούν όσο το δυνατόν απλούστερα και με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια. Σίγουρα δε θα βρεθεί για όλα μια οριστική απάντηση,

αλλά θα έρθουν στο φως για να διακρίνουμε τα στοιχεία που τα συνθέτουν. Οι συγκεχυμένες εικόνες και οι ασαφείς ιδέες δεν εξυπηρετούν κανέναν, και γίνονται πηγές βίας και μίσους. Οφείλουμε να τις πολεμήσουμε κατανοώντας τις. Ας προσπαθήσουμε.



ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΔΥΣΗ;

Από πού προέρχεται ο όρος «Δύση»;

Από εκεί πρέπει να ξεκινήσουμε. Γιατί η προέλευση της λέξης και η εξέλιξή της είναι μια καλή κατευθυντήρια γραμμή. Ο όρος προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα «δύω», που σημαίνει «παίρνω καθοδική κλίση», «διαγράφω φθίνουσα πορεία». Αρχικά, επρόκειτο απλώς για την πορεία του ήλιου. «Δύση» στα αρχαία ελληνικά είναι η πλευρά όπου ο ήλιος γέρνει, δηλαδή η κατεύθυνση όπου βασιλεύει. Η πρώτη έννοια του όρου «Δύση» είναι λοιπόν το «ηλιοβασιλέμα», εκεί όπου τελειώνει καθημερινά την πορεία του ο ήλιος.

Φαίνεται πολύ απλό με την πρώτη ματιά. Αλλά καλύτερα να είμαστε επιφυλακτικοί με τις διαπιστώσεις που δείχνουν τόσο απλές. Συνήθως περικλείουν πλήθος ερωτηματικών που αποκαλύπτονται στην πορεία. Εδώ είναι ακριβώς αυτή η περίπτωση. Το δεδομένο – Δύση: κάθodos του ήλιου στον ορίζοντα – εγείρει τουλάχιστον τρεις παρατηρήσεις.

Εκ πρώτης όψεως, πρόκειται για έναν προσανατολισμό στο χώρο. Αρχικά, «Δύση» είναι το όνομα μιας κατεύθυνσης, όπως παραδείγματος χάρη είναι δεξιά ή αριστερά, πάνω ή κάτω, μπροστά ή πίσω. Άρα, αρχικά, σε καμία περίπτωση δεν αναφέρεται σε κάποια ιδιαίτερη μορφή πολιτισμού, θρησκείας ή πολιτικής.

Από την άλλη, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι όλοι αυτοί οι όροι που αναφέρονται σε σημεία στο χώρο πάνε ανά δύο και σχηματίζουν ζεύγη αντιθέτων. Είναι προφανές· το «δεξιά» δεν υπάρχει χωρίς το «αριστερά», και αντίστροφα. Το ίδιο ισχύει για το «πάνω» και το «κάτω», το «μπροστά» και το «πίσω». Η Δύση δεν αποτε-

λεί εξαίρεση. Στην πλευρά όπου ο ήλιος κατεβαίνει αντιτίθεται η πλευρά όπου ο ήλιος ανεβαίνει: η Ανατολή, δηλαδή η ανύψωση του ήλιου πάνω από τον ορίζοντα.

Άρα η Δύση δεν υπάρχει από μόνη της, αλλά μονάχα ως ένα εκ των δύο στοιχείων ενός ζεύγους αντιθέτων. Από τη μία πλευρά ο ήλιος ανεβαίνει. Αυτή η πλευρά θα ονομαστεί «Ανατολή» (από το αρχαίο ελληνικό ρήμα «ανατέλλω», που σημαίνει «ανυψώνομαι»). Από την άλλη πλευρά, ο ήλιος γέρνει, στη Δύση, δυτικά.

Κάτι δεν κολλάει. Στην πραγματικότητα, σε κάθε σημείο του πλανήτη αντιστοιχεί μια πλευρά όπου ο ήλιος ανεβαίνει και η αντίθετη πλευρά όπου γέρνει. Αν, παραδείγματος χάρη, βρισκόμαστε στο Τόκιο, το Πεκίνο είναι δυτικά, προς το ηλιοβασιλέμα, άρα στη Δύση...

Πρακτικά αυτή είναι μια δυσκολία. Ευτυχώς, ξεπερνιέται εύκολα. Στρέφει την προσοχή σε ένα θέμα που παραμένει σκοτεινό: πού βρίσκεται

ται το σημείο αναφοράς; Όταν χρησιμοποιούμε σημάδια στο χώρο, υπάρχει πάντα ένα κεντρικό σημείο αναφοράς, είτε το διευκρινίζουμε είτε όχι. «Δεξιά», «επάνω» ή «μπροστά» δεν είναι αυθύπαρκτοι τόποι. Υπάρχουν μόνο σε σχέση με ένα σημείο αναφοράς («δεξιά» από το σπίτι όπου είμαστε, «επάνω» ή «μπροστά» σε σχέση με τη θέση του σώματός μου, κ.λπ.). Όσο δε διευκρινίζεται ποιο είναι το κέντρο αναφοράς, θα βρισκόμαστε σε αυτή την κατάσταση: όλα τα σημεία της γης έχουν την Ανατολή τους και τη Δύση τους. Από μια θεωρητική άποψη είναι απόλυτα σωστό. Αλλά είναι ξεκάθαρο ότι είναι εντελώς διαφορετικό όταν μιλάμε στην καθημερινότητά μας για τη Δύση και την Ανατολή.

Πρέπει λοιπόν να αναρωτηθούμε: ιστορικά ποιος δημιούργησε τον όρο «Δύση», άρα ποιο είναι το κέντρο που υπήρξε το αρχικό σημείο αναφοράς; Με άλλα λόγια, από πού ορίστηκε η πλευρά της Ανατολής και της Δύσης; Η απλούστερη απάντηση θα ήταν: από την

Αθήνα. Πράγματι, η Δύση και η Ανατολή αρχικά ορίστηκαν σε σχέση με το ελληνικό κέντρο του κόσμου. Ο πρώτος μεσημβρινός αναφοράς δεν ήταν του Γκρίνουιτς –στην Αγγλία–, αλλά της Αθήνας και του μικρού κομματιού γης της αρχαίας Ελλάδας.

Όντως από την Ελλάδα ορίστηκε για πρώτη φορά η Ανατολή και η Δύση. Οι Έλληνες στα ανατολικά τους είχαν την Περσία, το σημερινό Ιράν, τα παράλια της Μικράς Ασίας, τη σημερινή μεσογειακή Τουρκία, και πέρα από τη Μαύρη Θάλασσα, τα πρώτα αντερείσματα του Καυκάσου και της κεντρικής Ασίας. Αυτή ήταν η «Ανατολή» γι' αυτούς. Δυτικά, στην πλευρά που συντομα θα ονομαστεί «Δύση», είναι η Ιταλία, η Σικελία, η Ισπανία, η Γαλατία, το σύνολο των εδαφών που χωρίζουν την Ελλάδα και την άλλη όχθη της Μεσογείου, και πιο πέρα τα εδάφη που χωρίζουν τη Μεσόγειο από τον Ατλαντικό. Γεωγραφικά, αυτή ήταν αρχικά η Δύση.

Αυτή η κατανομή δε θα αλλάξει πολύ. Ακόμη κι όταν η Αθήνα θα πάψει να είναι το σημείο

αναφοράς και θα γίνει η Ρώμη, ακόμη κι όταν η πολιτική, στρατιωτική και οικονομική εξουσία θα μεταφερθεί στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ο διαχωρισμός θα παραμείνει σχεδόν πανομοιότυπος. Περάσαμε λοιπόν από έναν εντοπισμό μέσα στο χώρο σε έναν προσδιορισμό μιας περιοχής του κόσμου.

Πώς οριοθετήθηκε αυτή η περιοχή που ονομάστηκε «Δύση»;

Τα σύνορά της άλλαζαν, αλλά στην ουσία αυτό που ονόμαζαν Δύση συνέπιπτε για πολύ καιρό με τη σημερινή δυτική Ευρώπη. Στην αρχαιότητα, δεν ήταν παρά ένα τμήμα αυτής της Ευρώπης. Αυτό που ονόμαζαν Δύση δε συμπεριλάμβανε ούτε τη Σκανδιναβία, ελάχιστα γνωστή εκείνη την εποχή, για την οποία πίστευαν ότι κατοικούνταν από τους «Υπερβόρειους», ένα μυθικό βόρειο λαό, ούτε τις πεδιάδες της κεντρικής Ευρώπης, ούτε τις χώρες της Βαλτικής, ούτε την Πολωνία, ούτε τη Δανία, μόλις το

νότο της Αγγλίας. Στο πέρασμα των αιώνων, καινούργιες περιοχές θα ενσωματωθούν στη Δύση. Στο τέλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, παραδείγματος χάρη, όταν αρχίζει να διαχωρίζεται μια αυτοκρατορία της Ανατολής και μια αυτοκρατορία της Δύσης, η τελευταία συμπεριλαμβάνει όλο το δυτικό τμήμα της Ευρώπης, από τη νότια Ισπανία μέχρι τη Σκοτία και από τη Βρετάνη μέχρι το Ρήνο και το Δούναβη.

Αυτή η οριοθέτηση δεν άλλαξε πολύ μέχρι τους μοντέρνους καιρούς. Η Δύση, από γεωγραφική άποψη, ήταν η Ευρώπη – κυρίως βέβαια η δυτική, αλλά και η βόρεια και η νότια. Οι διαφωνίες άρχιζαν με τη θέση της ανατολικής Ευρώπης. Η Ρωσία και η Τουρκία ήταν κοντά στην Ανατολή, στην Ασία. Κατά συνέπεια, τα ακριβή σύνορα της Ευρώπης από αυτή την πλευρά συζητήθηκαν πολύ.

Πόσο δε μάλλον που δεν επρόκειτο μόνο για ένα διαχωρισμό του χώρου, αλλά και για ένα διαχωρισμό των θρησκειών, των πεποιθήσεων, των πολιτικών καθεστώτων. Από την εποχή

του Μεσαίωνα, η Δύση ήταν χριστιανική, καθολικού δόγματος, και η Ανατολή ήταν επίσης χριστιανική αλλά ορθόδοξου δόγματος. Η κατάσταση μετατράπηκε πάλι με τις αραβικές κατακτήσεις και στη συνέχεια με την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτή τη φορά, η χριστιανική Δύση ήταν αντιμέτωπη με μια μουσουλμανική Ανατολή.

Τι πρέπει να συμπεράνουμε λοιπόν; Ότι η γεωγραφία αυτή καθαυτή δεν αρκεί. Η Δύση δεν είναι μόνο μια υπόθεση τύπου. Δεν είναι μονάχα μια περιοχή που θα σχεδιάσουμε στο χάρτη. Φυσικά και ορίζεται από ποτάμια, πλαγιές, θαλάσσιες οδούς, δρόμους και πόλεις, αλλά πρέπει επίσης να εισάγουμε στον ορισμό της κι άλλα στοιχεία. Η Δύση, εκτός από μια περιοχή, είναι μια μορφή κοινωνίας, ένα σύνολο πεποιθήσεων και συμπεριφορών που διαμόρφωσαν την ιστορία της και συνέβαλαν στην εξάπλωσή της.

Τι είναι η Δύση; Η λέξη βρίσκεται παντού, από τις ειδήσεις μέχρι τα βιβλία της Ιστορίας. Αλλά έχει τόσο διαφορετικές έννοιες που συχνά προκαλείται σύγχυση. Είναι μια περιοχή του κόσμου; Η Ευρώπη; Η Αμερική; Και οι δύο; Ή το σύνολο των πλούσιων χωρών;

Είναι μια μορφή κοινωνίας; Ένα οικονομικό σύστημα; Μια θρησκεία; Ένας τρόπος ζωής; Ένας τρόπος σκέψης; Η ύπαρξή της πρέπει να μας χαροποιεί ή να μας προβληματίζει; Πού, λοιπόν, βρίσκεται σήμερα η Δύση; Σε συγκεκριμένα μέρη του πλανήτη; Ή μήπως έχει γίνει παγκόσμια;

Για να ξεκαθαρίσει το τοπίο και να αποσαφηνίσουμε την έννοια της Δύσης, πρέπει να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα. Αυτό ακριβώς αναλαμβάνει να φέρει σε πέρας ο διάσημος φιλόσοφος και συγγραφέας Ροζέ-Πολ Ντρουά.



ISBN 978-960-453-628-3



9 789604 536283

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 07368



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psychogios.gr